

JOAKIM SANDER

PLIVAČ^V

Preveo sa švedskog
Nikola Perišić

■ Laguna ■

Naslov originala

Joakim Zander

SIMMAREN

Copyright © 2013, Joakim Zander

Published by agreement with Ahlander Agency

Translation copyright © 2014 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Lisi, Mili i Lukasu

Around us, the madness of empires continues.

Jane Hirshfield

Jul 1980. Damask, Sirija

Svaki put kada te držim, ja te držim poslednji put. Znam to još od samog početka. A kada si se vratila i kada sam uzeo dete u svoje besano naručje, u glavi mi je bilo jedino to da je ovo poslednji put da ga držim.

Gledaš me, tvoj pogled me pročišćuje kao neizbežna kiša, i ja znam da znaš. Da znaš podjednako dugo kao ja. Za moju izdaju. Koja nam je sada, u ovom trenutku, toliko blizu da oboje osećamo njen smrdljivi dah, potmulo nepravilno kucanje njenog srca.

Dete kmeči u kolevci i ti ustaješ, ali ja stižem pre i podižem ga. Držim ga na grudima. Osećam mu dah, njegovo usplahireno srce kroz tanko svetloplavo ćebence koje je ištrikala tvoja majka. Njegovo srce je i moje. Nema opravdanja za napuštanje sopstvenog deteta. Nema izgovora ni objašnjenja. Postoje samo različiti načini prerušavanja. Razni stupnjevi laži. A i jednim i drugim odlično vladam.

Grad je vreo, pa i više od toga. Posle dva meseca ubistvene suše, tinja kao lava. Kada je veče najzad stiglo, grad više nije

siv ili žućkast, već proziran, bled, isušen, i podrhtava kao žele. Niko ovde ne razmišlja jasno. Sve zaudara na đubre. Na đubre, izduvne gasove, beli luk i kim. Ali ja osećam samo detetov miris. Žmurim i dugo udišem, nos sam pritisnuo na njegovo skoro golo teme. A dete je i dalje toplo. Previše toplo. Groznica ne popušta.

Kažeš da je sada već treći dan. Čujem kako prekopavaš fioke da pronađeš aspirin ili šta već. Kako je samo vruće. Ludimo od toga. Oboje znamo da nemam ništa takvo ovde, u svom stanu, svojoj iluziji. Zašto smo uopšte ovde?

„Daj mi ključeve od kola“, kažeš.

Mahnula si rukom kao prodavci na bazarima kada traže novac. A pošto ja oklevam:

„Daj mi te posrane ključeve, jebiga.“

Glas je za oktavu viši, za nijansu očajniji.

„Ali, čekaj. Zar nije bolje da ja...“, počinjem.

Dete se ne pomera na mom ramenu. Disanje mu je tako slabašno, gotovo neprimetno.

„A kako ćeš ti, jebiga, ući u ambasadu? A? Valjda i sam vidiš da detetu moramo da spustimo temperaturu?“

Nevoljno napipavam svežanj ključeva u pantalonama. Pošto održavam ravnotežu s detetom na grudima, ispuštam ih i oni padaju na mermerni pod u hodniku uz potmuo odjek. *Vrućina prigušuje i zvuke*, razmišljam. Usporava ih, koči. Istovremeno se saginjemo da podignemo ključeve. Prsti nam se na trenutak dodiruju, kao i oči. Onda grabiš svežanj i ustaješ, pa nestaješ na stepeništu koje odjekuje. Ostaje samo prigušeni zvuk vrata koja se zatvaraju za tobom.

Stojim s detetom u majušnoj senci na balkonu koji gleda na ulicu. Prisećam se kako povetarac izgleda na licu. Vrućina

---

otežava disanje. U vazduhu je samo smrad usijanog grada. Šta se desilo s jasminom? Grad je nekada mirisao na jasmin.

Privezak koji si mi dala pre nego što je sve postalo vrućina, groznica i beg peče mi grudi. Pripadao je tvojoj baki, pa majci. Mislim da ću ga ostaviti ovde, spustiću ga na komodu u hodniku, onu sa intarzijama od sedefa i palisandera, koju smo zajedno kupili na bazaru manje od nedelju dana otkako su veze počele da jačaju. Mislim da nemam pravo da ponesem taj privezak. I da mi više ne pripada. Ako mi je ikada uopšte i pripadao.

Znam sve o preživljavanju. U gradu poznajem svaku ulicu, svaki kafe. Znam svakog brkatog antikvara sa sumnjivim poslovnim kontaktima, brbljive prodavce tepiha, dečka koji prodaje čaj iz ogromnog samovara koji nosi na leđima. Pio sam uvozni viski s predsednikom u zadimljenim sobama, u društvu vođa organizacija kojima se zvanično protivi. Predsednik me zna po imenu. Po jednom od mojih imena. Držao sam novac u rukama. Starao sam se da završi kod onih koji su od najveće koristi interesima kojima sam angažovan da služim. Ako me sretnete, govoriću vaše jezike bolje nego vi. Osim toga: premestite me negde drugde. Bacite me u džunglu, u stepu, u predvorje hotela *Savoj*. Dajte mi minut. Postaću gušter, požutela vlat trave, mladi bankar u prugastom odelu, s pomalo predugačkom kosom i burnom ali privilegovanom prošlošću. Poznajem vaše prijatelje s fakulteta, mada površno, preko drugih. Nikada me se ne sete.

Vi to ne znate, ali ja sam neuporedivo veštiji od vas. Brže se menjam. Bolje prilagođavam. Konture su mi nejasne, ali mi je jezgro tvrdo. Veze su mi kratke. Ako previše rastu, odsečem ih. A sada? Sada sam izgubio koncentraciju i pustio ih da rastu, da ojačaju. Krvne veze.

* * *

Igra traje večno, ali ova partija je završena. Držim dete čvršće na grudima i nestrpljivo trupkam nogama po betonu. Kada mi slike mrtvih prolete kroz sinapse, čvrsto stisnem oči i zavrtim glavom. Nesvesno šapućem sam sebi.

„Ne, ne, ne...“

Naduveno lice u otvorenoj kanalizaciji kraj auto-puta koji vodi za aerodrom. Iskolačene oči. Muve na vrućini. Muve.

„Ne, ne, ne...“

Zašto ga nisam pustio? Već sam znao sve. Zašto sam nagovorio Firasa na još jedan sastanak kada je trag bio svež, potpuno vidljiv? Ali i pun protivrečnosti, pa je bilo previše teško poverovati u njega. Morao sam da to čujem još jednom. Da još jednom pogledam u Firasove nemirne oči, da vidim da li se nešto krije u njima. I da li mu je senka prešla preko lica kada je protiv volje poslednji put ponovio sve pojedinosti. Da vidim da li su se njegovi nervozni tikovi pojačali ili sasvim nestali. Sve te znake. Sve sitne nijanse. Sve ono što čini gotovo neprimetnu granicu između istine i laži, života i smrti. Stiskam oči, vrtim glavom, ali me zapljuskuju strah i krivica. Trebalo je bolje da pazim.

A sada nema vremena za gubljenje. Jedan od mojih kontakata iznajmio je auto i parkirao ga iza ugla. U prtljažniku me čeka ranac sa odećom, novcem i novim pasošem. Putanja za bekstvo je aktivirana, ispisana nevidljivim mastilom na unutrašnjoj strani mojih očnih kapaka. To je sada jedino rešenje. Da se pretvorim u izmaglicu, a zatim u vazduh. Da se utopim u miris kima, belog luka, đubreta, izduvnih gasova. A uz malo sreće, možda i jasmína.

Držim dete pred sobom. Laknulo mi je što ima tvoje oči. Tako je jednostavnije. Kakav to čovek ostavlja sopstveno dete?

Makar i zato da bi ga zaštitio. Izdaja za izdajom. Laži praćene novim lažima. Da li relativnost može ikom spasti dušu?

Zvuci sa ulice. Sporiji, bezvoljniji po vrućini. Tragovi umornih glasova koji jedva dopiru do mene na trećem spratu. Automobili koji se vuku, isušeni, izmučeni, preko vrelog betona.

A zatim štucanje jednog auta koji nikako da upali. Ključ se okreće, ali svećica ne reaguje. Čuje se:

„Aaaaannnnnananananan.“

Krećem se po balkonu pod suncem zaklanjajući dete i prilazim ogradi. Isti je osećaj kao kada uđete u preterano zagrejanu kadu, znoj mi curi niz obraz, a pazuhu, leđa i grudi su mi već mokri. Naginjem se preko ograde i pogledom tražim zarđali stari zeleni reno. Preko puta ulice. Misli mi prolaze kroz glavu. Bio sam zadovoljan što sam pronašao baš to mesto za parking. Mislio sam da će stajati tu nedelja-ma, mesecima. Da ćeš možda naposljetku pronaći ključeve i pomeriti ga. Ali zbog čega bi tebe uopšte bilo briga za auto?

Sunce blešti u staklu na vozačevoj strani. Ali kada začkljim, vidim te. Tvoju lepu plavu kosu, slepljenu u repove zbog neprospavanih noći i nedostatka vode. Pognuta si, lice je iskrivljeno od nervoze i glavobolje, svih onih misli koje ti se motaju po glavi, sveg tog nemira. Mislim da si nešto najlepše što sam ikada video. I da je ovo poslednji put da te vidim. To je nož koji se okreće u mom srcu, krug po krug.

Ponovo okrećeš ključ za paljenje:

„Aaaaannnnnananananan.“

To je znak. Jedan od znakova. Jedan od hiljada znakova koje sam naučio da prepoznam da bih preživeo. I znam da je prekasno, zaista prekasno. Ta misao mi prolazi kroz glavu. Smrtni strah, beznade, krivica, krivica, krivica. Sve u trenutku neophodnom da živac počne da reaguje na bol.

Kada mi je eksplozija razorila bubne opne, već sam ležao na podu balkona. Eksplozija nije bila potmula, niti prigušena vrućinom. Bila je užasna, veličanstvena. To je čitavo bojno polje sabijeno u jedan tren. Osećam kako me hiljade sitnih, veoma laganih, veoma oštih čestica prekriva poput pepela. Staklo, kao i ono što su možda komadići betonske fasade, komadići metala.

Posle toga vlada potpuna tišina. Izgleda da ležim pod pokrivačem od stakla, pokrivačem od jeftinog betona, zarđalog čelika. Razmišljam kako sigurno krvarim. Razmišljam kako mora biti da sam živ čim razmišljam. Razmišljam kako su ruke tu negde, i da ih osećam ispod betona. Razmišljam o tome šta to držim i na čemu ležim. Uspevam da se prevrnem na bok. Beton i staklo zveckaju i škripe oko mene. Pažljivo se pridižem, oslanjam se na lakat koji izgleda reaguje na signale iz kičme.

Ispod mene leži dete s mojim šakama čvrsto pritisnutim preko ušiju. Dete žmirka ka meni, diše slabašno, grozničavo. Nijedan staklić nije dopro do njega.

8. decembar 2013.

Upsala

Mahmud Šamoš u stvari nije paranoičan. Naprotiv. Ako bi ga iko pitao, opisao bi sebe kao suštu suprotnost tome. Racionalan je. Akademski tip. A iznad svega ostalog: Usredsređen na cilj.

Mahmud nikada nije verovao u društvenu izopštenost ili zavere. To je za tinejdžere, džihadiste i one koji nose kape od staniola.* On lično nije tražio izgovore kada se oslobodio iz beznadežnog predgrađa zalivenog betonom, zatim prošao kroz svašta i naposljetku stigao do spremanja doktorata na univerzitetu u Upsali. Ako išta smatra sigurnim, onda je to činjenica da je najjednostavnije rešenje u devet od deset slučajeva i ono pravo. Paranoja je za luzere.

Lagano je cimnuo svoj zarđali *kresent* bicikl s parkirališta ispred zgrade *Karolina Rediviva*.** Nekada, veoma davno, sigurno je bio svetloplav. Ovde u Upsali samo studenti prve

---

* Odnosi se na ljude koji veruju u razne teorije zavere. Primer je nošenje kape od aluminijumske folije kao zaštite od elektromagnetnog zračenja ili čitanja misli. (Prim. prev.)

** Glavna zgrada univerzitetske biblioteke u Upsali. (Prim. prev.)

godine imaju lepe bicikle. Veterani znaju da takve ukradu već prve nedelje. Mahmudov bicikl je balansirao na tankoj granici između savršene kamuflaže i potpune neupotrebljivosti.

Nekoliko puta je snažno okrenuo pedale, a zatim pustio da nizbrdica ka gradu učini svoje. Posle skoro sedam godina provedenih u Upsali, i dalje je voleo da se sjuri Ulicom Drotning dok mu vetar šiba lice. Da oseti ledenu hladnoću na prstima. Preko volje je bacio pogled preko ramena. Električne svetiljke na uzbrdici prema biblioteci tinjale su usamljeno i melanholično u ranoj decembarskoj tami. Niko ga nije pratio.

Recepcija Pravnog fakulteta na Starom trgu blistala je od božićnih ukrasa. Jelka i sveće koje se pale za Advent svetlele su iako je bila nedelja, ali je hodnik na trećem spratu bio mračan i tih. Otključao je vrata svoje male pretrpane kancelarije. Ušao je u prostoriju, upalio lampu na radnom stolu i uključio kompjuter.

Leđima okrenut prozoru, seo je na stolicu i sklonio dve knjige o privatizovanju državnih funkcija i ljudskim pravima. Ako sve bude po planu, uskoro će i on biti ponosni autor knjige sa istom temom. *The Privatization of War*.^{*} Bio je to i naslov njegovog doktorata. Knjiga je bila napisana možda do polovine.

Taj rad koji već dugo piše u stvari je prilično tradicionalan. Možda sadrži više terenskog rada nego što je uobičajeno u doktorskim disertacijama u oblasti prava. Ali to je glavna zamisao. Moderna je, interdisciplinarna. Intervjuisao je pedesetak zaposlenih u različitim američkim i britanskim kompanijama u Iraku i Avganistanu. Kompanijama koje su obavljale funkcije kakvim su se nekada bavile samo vojske,

---

^{*} Engl.: Privatizacija rata. (Prim. prev.)

što uključuje sve od transporta i snabdevanja do različitih oblika obezbeđenja, pa čak i učestvovanja u samoj borbi.

U početku se nadao da će doći do nekog velikog otkrića kakva su bili Abu Graib ili Mi Laj.* Akademac koji otkriva veliki užasni zločin. A njegovo poreklo bi mu samo donelo prednost, znao je to. Ali nije otkrio ništa spektakularno. Samo je na dovoljno dobar način popisao i razvrstao kompanije i propise da bi mogao da objavi članak u *Evropskom žurnalu za međunarodno pravo*, kao i sažeti prikaz u listu *Dagens niheter*. Zatim je usledio neočekivani intervju sa CNN-om u Kabulu. Posle toga su odjednom počeli da ga pozivaju na međunarodne konferencije i simpozijume. Nije napravio veliko otkriće, ali osećao je slatki, preslatki ukus predstojećeg uspeha.

To jest, sve dok nije dobio poruku.

Mahmud je sa uzdahom podigao štos od pedeset stranica papira sa svog radnog stola. Najnovije poglavlje njegove disertacije. Već prva stranica bila je sva izvrljena komentarima u crvenoj boji. Njegov mentor, stari rezervni oficir, prozreo bi svaki njegov pokušaj da u materijalu napravi prečicu. Osetio je kako mu se srce steže u grudima, pa je spustio štos. Prvo mejl.

Stari kompjuter je brujao dok je Mahmud pokušavao da otvori program za elektronsku poštu, kao da hoće da se pobuni što ga teraju da radi nedeljom. Fakultetski hardveri bili su daleko od novih. To je bila neka vrsta statusnog simbola. Na ovaj fakultet se ne dolazi zbog savremenih pogodnosti, već nasuprot njima: zbog petsto godina tradicije.

---

* Abu Graib je ozloglašeni bagdaski zatvor. Mi Laj je grad u kome je vojska SAD masovno streljala vijetnamske civile. (Prim. prev)

Mahmud je provirio kroz prozor u decembarsku tminu. Kancelarija mu možda jeste mala, ali ima najbolji pogled u Upsali. U prvom planu je video reku Firison i onu kuću koju je Ingmar Bergman koristio u filmu *Fani i Aleksander*. Kako se ono beše zove? Univerzitetska vodenica? Uzdizala se tamo iza katedrale i zamka, gotovo sablasno osvetljena u svojoj besprekornoj, univerzitetskoj, buržoaskoj belini. Mahmud se sada već retko prisećao koliko se ovaj prizor razlikuje od parkića za igru i napuklog betona u mestu gde je odrastao. Kompjuter je naposletku popustio i dozvolio Mahmudu da pogleda poruke. Samo jedna nova, bez naslova. Ništa čudno, već je proverio mejl petnaest minuta ranije u biblioteci. Treba samo da ga obriše kao spam, ali je onda primetio adresu pošiljaoca. PadobranacOO@hotmail.com.

Puls mu se ubrzao. To je već druga poruka sa te adrese. Prva je stigla baš kada se vratio sa svog poslednjeg putovanja u Avganistan, i bila je krivac što se i protiv volje prethodnih nedelja osećao paranoično.

Poruka je bila sažeta, napisana na švedskom, a izgleda da ju je poslao neko ko se nalazi u Avganistanu:

Šamoše,

Pre nekoliko dana video sam tvoj intervju na CNN-u. Delovao si mi baš ozbiljno. Da li postoji mogućnost da se kroz nekoliko dana nas dvojica vidimo u Kabulu? Posedujem informacije o nečemu što nas obojicu zanima. Budi oprezan, neko te drži na oku.

Volja, hrabrost i istrajnost.

Familijaran ton. „Volja, hrabrost i istrajnost.“ Reči poznate iz nekog drugog vremena. To je očigledno neko ko ga poznaje.

A onda na kraju, „Neko te drži na oku“. Mahmud je odmahnuo rukom. Nasmejao se. To je očigledno neki drugar. Neko ko se šali. Uskoro će dobiti novu poruku sa rečima „Ha-ha-ha! Prešao sam te!“ Neki elementi njegove prošlosti bili su jedinstveni u društvenim krugovima u kojima se sada kreće, i predmet šale njegovih novih prijatelja. Ali nije stizalo ništa više. I on je polako počeo da se osvrće. Samo za svaki slučaj. Samo eto tako, zašto da ne?

I već iste večeri ga je ugledao. Običan volvo V70. Birokratski siv. Pod ugašenom uličnom svetiljkom pred njegovim omalanim jednosobnim stanom u četvrti Luthagen. Kasnije ga je iste te nedelje ponovo ugledao kada je izlazio iz Zavoda za studentsko zdravlje posle svog nedeljnog treninga basketa. Upamtio je broj tablica. A zatim ga je viđao svuda. Mahmud se stresao. Možda je to bila slučajnost. A možda i ne.

Nagnuo se ka kompjuteru i kliknuo na novu poruku. Možda će šala sada biti razotkrivena? Ali nikada neće priznati šaljivdžiji da je donekle naseo.

Tekst je bio na švedskom:

Šamoše,

Javiću ti se u Briselu. Moramo da se vidimo.

Volja, hrabrost i istrajnost.

Mahmudu se puls ubrza. Kako ova osoba može znati da kasnije u toku nedelje planira da otputuje u Brisel? Koliko je njemu poznato, samo njegov mentor zna da je prihvatio poziv da govori na konferenciji koju Međunarodna krizna grupa drži u četvrtak. Mahmudu se koža naježila, a žmarci su mu prošli kičmom. Možda je ovo ipak šala? A volvo samo uobrazilja? A opet... Negde je osećao napetost, malu dozu adrenalina.

Zavrteo je glavom. Možda treba samo da sačeka i vidi da li će ga neko potražiti u Briselu. Ali preostalo mu je da uradi još nešto pre nego što napusti kancelariju. Treba da napiše jednu poruku. Jedan kontakt dugo čeka da bude obnovljen.

Klara Valden se pojavila iznenada i potpuno neočekivano. Jednog dana se jednostavno našla tu i zagrlila ga, naslonivši mu glavu na rame, s rukama u njegovoj sve dužoj kosi. Taj period je doneo preokret u njegov život. Dotad je bio prazan i zbunjen, iscrpljen i neispavan. I potpuno, potpuno sam. A onda je ona jednog dana stala na vrata njegovog ogoljenog nenameštenog stančića.

„Videla sam te na predavanjima“, rekla je. „Ti si mi jedini izgledao usamljenije nego što se ja osećam. Zato sam te pratila. Bolesno, a?“

Smireno je prekoračila njegov prag i stavila svoju samoću kraj njegove, ne govoreći ništa više. A Mahmud je ostavio svoju samoću da samo leži tu, sve dok se nisu same približile jedna drugoj, sve dok nisu srasle. Bilo je pravo olakšanje što često uopšte nisu morali da razgovaraju. Mogli su samo da leže na njegovom spartanskom dušekuu ili na Klarinom uzanom tvrdom krevetu u četvrti Rakarberjet dok neki od njenih soul singlova kupljenih na buvljaku pucketu na starom putnom gramofonu.

I dalje nije prolazio nijedan dan a da se ne seti kako su tada disali što tiše mogu da ne pokidaju krhku opnu koja ih je obavijala, dok su otkucaje srca usklađivali s ritmom „*I'm So Happy*“ Prinsa Filipa Mičela.

A ipak je od samog početka znao da im neće ići. Da u njemu ima nečeg pogrešnog, nečeg što nikako ne ide uz ono

što su on i Klara stvarali. Nečeg što je čuvao za sebe, sasvim duboko, u najskrivenijem kutku svog srca. Kada je Klara na kraju studija prava primljena na Ekonomski fakultet u Londonu, svečano su se zakleli da će putovati jedno drugom u posete, da će uspeti da održe ono što imaju, da udaljenost nema značaja za vezu snažnu poput njihove. Ali Mahmud je u sebi znao da je kraj. U njemu je plamtela svetlost koju je dugo pokušavao da priguši, pa se rasplamsala u novu buktinju koja je znala svoj cilj.

Nikada neće zaboraviti Klarine oči dok su stajali na aerodromu *Arlanda*, a on, zamuckujući, deklamovao govor koji je unapred pripremio. O tome kako je možda dobro da naprave pauzu. Kako ne treba jedno drugom da budu teret. Kako ne treba na to da gledaju kao na kraj, već kao na novu mogućnost. Sve to jesu bili uzroci, ali ne i istina. Ona nije ništa rekla. Nijednu reč. Ali nije skretala pogled s njega. Kada je završio, kada su ga reči naposletku izdale, sva ljubav, sva nežnost iščezle su iz njenih očiju. Posmatrala ga je s prezirom koji je bio toliko neumoljiv da su njemu suze potekle niz obraze. Zatim je podigla svoje torbe i ne okrećući se krenula ka šalteru za prijavljivanje na let. To je bilo pre tri godine. Od tada nije razgovarao s njom.

Mahmud se nagnuo nad kompjuter i otvorio novu poruku. Kucao je po tastaturi. Otkako su ga pozvali na konferenciju u Brisel, jedino je mislio na to da će se javiti Klari. Ali nije mu išlo. Nije uspevao da se natera da joj piše.

„Hajde sad!“, rekao je glasno samom sebi. „Hajde sad!“

Bilo mu je potrebno skoro pola sata da napiše poruku koja na kraju nije bila duža od pet redova. I još petnaest

minuta da izbriše sve što bi se moglo shvatiti kao dvosmi-slenost, izraz očajanja ili aluzije na nešto što više ne pripada njemu. Na kraju je duboko udahnuo i kliknuo na „pošalji“.

Kada je dvadeset minuta kasnije napustio fakultet, prvo što je ugledao bio je sivi volvo. Na parkingu u mraku, dole kraj reke. Kada je otključao bicikl, čuo je paljenje motora, video kako se farovi bude, a sablasni zraci svetlosti obasjavaju staru metalnu ogradu kraj Firisona. Po prvi put posle dugo vremena zaista je osetio strah.